

Nautiliden en belemnieten

John W.M. Jagt

Ammonieten stierven uit tijdens het jongste Maastrichtien; hetzelfde lot onderging een bepaalde groep van pijlintvissen (Coleoidea), de belemnieten. Deze zijn in de St. Pietersberg vele malen talrijker dan ammonieten, en - omdat hun interne schaal (rostrum) uit calciet bestaat - ook vele malen beter bewaard gebleven. Het op naam brengen van belemnieten is niet gemakkelijk en nogal destructief. Het rostrum moet namelijk overlans worden gespleten (op de ventrale groef; zie Pl. 11, fig. 5), zodat de inwendige kenmerken kunnen worden bestudeerd. Om de twee soorten die voorkomen in de Formatie van Maastricht uit elkaar te houden is vooral de zogenaamde Schatsky-index van belang. Deze index is de afstand gemeten tussen de embryonaalblaas en de bodem van de ventrale fissuur (Pl. 11, fig. 3). Is deze kleiner dan of gelijk aan 4 (4,5) mm, dan hebben we te maken met *Belemnella kazimiroviensis*; is hij groter dan 4,5 (5) mm (meestal tussen 7 en 8 mm) dan is het *Belemnitella junior*. Ook uitwendig bestaan er verschillen, maar die zijn doorgaans slechts te onderscheiden door specialisten. Wel vallen de beter ontwikkelde vaatindrukken (zie Pl. 11, fig. 5) in *B. junior* onmiddellijk op. In de Vijlen Member schijnt een derde soort voor te komen, *Belemnella cimbrica* BIRKE-LUND 1957, maar zekerheid is er nog niet. Om die reden is de soort hier nog niet afgebeeld.

Wat voor steenkernen en afdrukken van ammonieten werd opgemerkt, geldt ook voor de nautilussen. Jonge exemplaren of de binnenwindingen van oudere dieren zijn plaatselijk alge-

meen, vaak in verharde banken. De scheidslijnen tussen de kamers, de suturen, zijn van doorslaggevende betekenis bij de soortherkenning. Ook de windingsdoorsnede is van belang, maar dan moeten de exemplaren niet verdrukt zijn. Twee uiterlijk sterk op elkaar lijkende soorten, die echter verschillende suturen hebben, komen relatief algemeen voor: *Eutrephoceras depressus* (Pl. 11, fig. 6) en *Cimomia heberti* (Pl. 11, fig. 7). De derde soort, *Epicymatoceras vaelsensis* (Pl. 11, fig. 8), is tot nog toe alleen in de Vijlen Member gevonden. Deze is gemakkelijk herkenbaar aan de vierkante windingsdoorsnede en de typische versiering. Spijtig is, dat de meeste paleontologen de nautiliden een beetje links hebben laten liggen. Het is goed mogelijk dat er meer soorten voorkomen, of dat de bekende soorten in andere geslachten moeten worden ondergebracht. Alleen verder onderzoek kan hier duidelijkheid brengen.

Als losse onderdelen van nautiliden, na de dood van het dier losgeraakt van de schelp, komen plaatselijk tientallen onder- en bovenkaken voor (Fig. 1). Omdat bij deze niet meer is vast te stellen bij welke soort ze oorspronkelijk hoorden, is een aparte naamgeving ingevoerd. Vondsten van de kaken die nog in de woonkamer van schelpen zaten zijn uit de St. Pietersberg tot nu toe niet bekend.

Literatuur

Binkhorst van den Binkhorst (1861), Jeletzky (1951), Van der Tuuk (1980, 1982), Van der Tuuk & Bor (1980), Christensen (1997), Jagt et al. (1998a).

Adres van de auteur

J.W.M. Jagt
Natuurhistorisch Museum Maastricht
Postbus 882
6200 AW Maastricht
mail@nhmmaastricht.nl

Plaat 11

1-3. *Belemnella (Neobelemnella) kazimiroviensis* (SKOLOZDROWNA 1932), x 1,5 (1,2) en x 1 (3 links) en x 2 (3 rechts). Het gespleten rostrumdeel toont de Schatsky-index. Formatie van Maastricht: Meerssen Member, top IVf-3 en hoger.

4, 5. *Belemnitella junior* NOWAK 1913, x 1. Formatie van Gulpen: Vlijen, Lixhe 1-3 en Lanaye Members. Formatie van Maastricht: alle members.

6. *Eutrephoceras depressus* (BINKHORST 1861), x 0,3. Formatie van Gulpen: Vijlen(?) Member. Formatie van Maastricht: Emael(?), Nekum en Meerssen Members.

7. *Cimomia heberti* (BINKHORST 1861) x 0,3. Formatie van Maastricht: Emael(?), Nekum en Meerssen Members.

8. *Epicymatoceras vaelsensis* (BINKHORST 1861), x 0,3. Formatie van Gulpen: Vijlen Member.

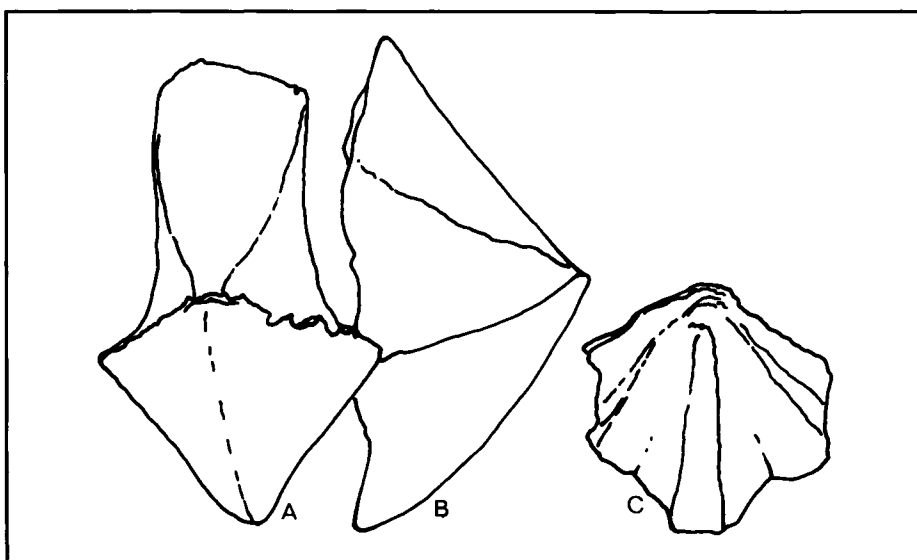

Fig. 1: Omtrektekeningen van boven- en onderkaak van nautiliden. A, B: *Rhyncholites minimus* BINKHORST 1861, x 10. C: *Conchorhynchus limburgicus* VAN DER TUUK 1982, x 12.

